

A Dunajec gyöngyszeme: Nedec vára

Nedec vára a Dunajec felől

A Balaton észak-nyugati csücskének környékén több település is ápol lengyel partnerkapcsolatokat, elsősorban Dél-Lengyelországban, azaz Kis-Lengyelország területén a Krakkói vajdaságban. Így Keszthely partnervárosai: a IV. Béla magyar király lánya és lengyel királynő Szent Kinga által alapított Stary Sącz, az ásványvizeiről és turizmusáról híres Piwniczna-Zdrój (e város Balatongyörök partnere is) és az óramúzeumára méltán büszke Jędrzejów. Lengyel sportkapcsolatokkal (old boys futball) elsősorban Hévíz illetve Alsópáhok dicsekedhet. Irodalmi kapcsolatokkal Vonyarcvashegy rendelkezik.

Dél-Lengyelország, Szandec-föld ezer szállal kötődik Magyarországhoz, a magyar történelemhez. Nemcsak azért, mert magyar-lengyel határ szomszédságában van, hanem azért is, mert az I. világháborút követően Szepes és Árva vármegyéből 14-14 magyar helyiséget Lengyelországhoz, ehhez a területhez csatoltak. Az átcsatolt terület 519 km²-t és 23 700 lakost jelentett, kiknek szinte száz százaléka lengyel nemzetiségű (górál) volt. Amikor 1920-ban az első világháború után megalakuló csehszlovák állam és Lengyelország között vita folyt Felső-Árva területi hovatartozásáról, Divéky Adorján történész (Alsókubin, 1880. – Budapest, 1965.) a lengyelek mellett kötelezte el magát. Abban, hogy a Szepesség és Árva északi területei ne Csehszlovákiához, hanem

Lengyelországhoz kerüljenek, aktív diplomáciai-politikai szerepe volt. Lengyelországhoz került az egykori határvár is, azaz Dunajec vára Nedecen.

Nedec vára

A Dunajec partján lévő mészkő magaslaton található vár építésének ideje ismeretlen, ahogy a folyó másik partján, ma már csak romokban található Czorsztyn várának is. Egy biztos, erődítménynek épült mind a kettő a magyar-lengyel kereskedelmi út mentén, a két állam határán, azok védelmére.

Nedec (lengyelül Niedzica) várát 1308-ban szolgálataiért a Berzeviczy-család, nevezetesen Berzeviczy Kakas (Gallus) kapta meg Károly Róberttől. A Berzeviczyek nem voltak ismeretlenek a környéken. II. András illetve IV. Béla jóvoltából övék volt Palocsa, Ólubló és Árva is. A vár 1326-ban már a francia eredetű Drugeth-családé lett, majd többszöri tulajdonosváltást követően, 1528-ban Zápolya János Hieronimus Łaskinak (Laszky Jeromos) lengyel főnemesnek, szepesi ispánnak adományozta. Łaskiéktól 1589-ben Palocsai Horváth János vásárolta meg. Fiának Györgynek idején modernizálták és megerősítették a várat. Kerek bástyákat kapott, új kapubejárót, védelmi árkot és bővítették a lakótereket is. György az új kapu fölé elhelyeztette, a ma is látható, kőből kifaragott címerét és a kor szokásainak megfelelően latin nyelvű szöveget is vésetett alá. Enne magyar változata: *Horváth György Palocsa, Dunajec és Lendak ura valamint tulajdonosa ezt a várat megújította, díszítette és megnagyobbította az Úr 1601-dik esztendejében.*

Faragott címer a vár kapuja fölött

Horváth György 1617-ben meghalt, birtokát István fiára hagyta kinek várbéli jelenlétét az egyik portálon található írás bizonyítja: *S.P.D.P. ANNO. 1641. azaz Stephanus Palocsay de Palocsa 1641. évben.* A Horváthok Nedecet 1670 körül az olasz Giovanelli családnak adták el, akik pénzüket nem sajnálták az ellenreformáció támogatására. 1683-ban Tököly Imre elfoglalta a várat és Giovanelli Szilvesztert Kassára vitte, ahonnét csak magas váltságdíj fejében engedte el. Giovanelli nem tért vissza Nedecre, Krakkóban halt meg röviddel kiszabadulása után. A vár lakók nélkül véglegesen az enyészet martalékává lett volna, ha 1700 után nem kerül ismét a Palocsai Horváthok birtokába. Amikor a család Palocsán lévő vára leégett úgy döntöttek, hogy székhelyüket Nedecre teszik át. Így is történt. 1817-ben Horváth András nekilátott a vár felújításának és bővítésének. Wéber Samu 1896-ban azt írta, hogy a várat akkor Horváth András *„düledező állapotban találta és nagy költséggel és ritka kitartással javította ki és főúri lakká változtatta át, megtartván egyszersmind a középkori erődtípus jellemét és kinézetét.(...) Ez a bizonyos báró Palocsai Horváth András nem annyira különc – folytatja Wéber – mint inkább oly párját ritkító originális oligarcha főúr, mint amilyen csak 1848 előtti avitikus időkben volt elképzelhető.* Hogy mennyire számított különcnek mi is eldönthetjük, de a feltevés, hogy Mikszáth Kálmán Beszterce ostroma című regényének Pongrácz grófját róla mintázta volna, nem valószínű. Palocsai Horváth András vára egész

Magyarországon híres volt, mert véget nem érő bálok, vendégeskedések zajlotta falai között. Kis ízelítő ezekből a nem mindennapi eseményekből.

Ha egyedül volt a várúr, naponta akkor is tizenkét emberre főztek. A majordomusnak volt feladata, hogy vendégeket szerezzen a várnak. Ha nem ment szépszerével, hát ment erőszakkal. S örülhettek az utazók, ha három-négy napi legszívélyesebb, de folytonos dőzsölést követően végül útjukra engedték őket.

Egy-egy ilyen lakomán aki a tokajival megtöltött hatalmas billikomot egy szusszantásra ki tudta inni, tagjává vált a báró által elnökölt Biboténopontana Egyesületnek. Erre csak kevesen voltak alkalmasak. Egy név maradt fenn, aki győzte a hatalmas mennyiségű bort: ő nem volt más, mint Zsedényi Ede politikus, országgyűlési követ, majd képviselő, az evangélikus egyházkerület felügyelője.

Történt, hogy a báró fiatal tisztviselője megházasodott s feleségét a templom után házába kísérte a vigadalomra. Otthon azonban a báró lovas futára várta azzal a paranccsal, hogy rendkívül fontos ügyben azonnal menjen Nedecre. Mit volt mit tenni, otthagya az ifjú asszonyt s mint az örült vágatott kocsiján a várba. Ott azonban a fontos ügy helyett csak nagy dínom-dánom fogadta. Szóba sem jöhetett a távozás, mert lovait elcsukták, kocsijának kerekeit leszerelték. Harmadnap az ablakon át tudott elmenekülni, s gyalog hazasietni, ahol ifjú felesége már epedve várta.

Egyszer az ófalvai vásáron összevásároltatott egy rakás bort, és a tímárokat, cipészeket lakomára hívta Nedecre. Azonban a gulyást úgy főzette meg, hogy a húshoz az összevásárolt és felaprított bőröket is hozzákevertette. A lakoma megvolt s a szokásosnál is több bor fogyott.

1828 szeptemberében Csáky István lett a szepességi ispán. A nagy esemény tiszteletére kétszázötven nemesből álló bandériumot hoztak létre, a nedeci várúr Palocsai Horváth András vezetésével, hogy Lőcsén üdvözöljék Csákyt.

Az üdvözlést kellően elő kellett készíteni. Ezért Horváth ötven magyar nemest hívott meg Nedecre, hogy megfelelően készülhessenek a nagy napra. A vendégeskedés és gyakorlatozás két hétig tartott. A nappal lovaglással, az este hangos mulatozással telt, ahonnét nem hiányozhatott a cigányzene sem.

Egy másik mulatozás leírását korabeli visszaemlékezések alapján tudjuk rekonstruálni. A báró vendégeit csónakon és tutajon utaztatta egészen a várhegy alá. Itt a szolgák fáklyákkal világították meg a várba vezető lépcsőket. A hölgyek és urak nevetgélve kaptattak fel a kivilágított várba, ahol ételektől és italoktól roskadozó asztalok várták őket. S, hogy mi történt ezután, úgy

gondolom valamennyi vendég megtartotta emlékezetében. De adjuk át a szót a krónikásnak: *Horváth András a vár felújításának befejezése alkalmával, 1823. január 21-én kétszáz vendég mulatott itt három nap és három éjjel. Amikor a harmadik nap reggelén a vendégek összegyűltek a nagyteremben, hogy elbúcsúzzanak a házigazdától, ő bezáratta az összes kaput és kijelentette, hogy régi szokás szerint az új vendégek addig nem hagyhatják el a várat, amíg lapáttal el nem verik őket. Nem volt apelláta. Valamennyi hölgy és úr a terem közepén három lapátütést kapott alfelére, hogy el ne feledjék a nedeci víg napokat. Ez alatt a három nap alatt öt és fél hordó vermutot ittak meg a vendégek, egy kis hordó bort, fél hordó szamorodnit, 130 üveg puncsesszenciát. És ez csak az urak fogyasztása volt. A szolgáló személyzet fogyasztását nem jegyezték fel.*

A vár belső udvarának részlete

A nevezetes főúr utód nélkül halt el. A várat testvére Ferdinánd és annak felesége alsószomolányi Nagy Alojzia és gyermekeik Kornélia és Sándor örökölték. Lánya Kornélia 1834-ben kötött házasságot Alapi Salamon Elekkel. Haláluk után Nedecet fiuk Alapi Salamon Tivadar örökölte, majd annak gyermeke Géza, kinek felesége Bethlen Ilona grófnő volt.

Nedec vára télen

Az első világháborút követően a család Nedecen maradt. Továbbra is ott élt az özvegy Ilona édesanyjával és gyermekeivel Gézával, Istvánnal, Margittal és Évával. Birtokaik azonban Csehszlovákiához kerültek, melyeknek jövedelme már nem őket illette meg. Nehéz gazdasági helyzetbe kerültek. A környéken azonban rendre segítő kezekre találtak. 1942-ben Ilona grófnő, saját életét is veszélyeztetve, lengyel tisztelek bújtatott a németek elől. A család 1943-ban hagyta el végleg Nedecet. Amikor a Vörös Hadsereg 1945-ben elfoglalta a területet, az addig érintetlen épületben hatalmas pusztítást végeztek. Amit nem vittek el azt kidobálták az ablakon, összetörték, megsemmisültek a bútorok, a könyvtár, a festmények, porcelánok.

A család akkor már Budapesten élt, ahonnan később kitelepítették őket. 1964-ben halt meg Ilona grófnő. Géza fia hamvait Nedecre hozatta, a családi sírkertbe.

A sok tragédiát átélt család leszármazottai a Kende és Teleki gyermekek, most már felnőtt fejjel, minden évben Nedecre látogatnak, megőrizve és ápolva a hagyományt, felidézve a régvolt emlékeket, kutatni a történelmi szálakat...

A évszázadok során zivataros időket megélt vár ma eredeti pompájában nézegeti magát a romantikus Dunajec által alkotott ötven méter mély mesterséges tó tükrében. Érdeemes meglátogatni a vár régi, középkori termeit, a

szépen berendezett múzeumi szobákat, megnézni a vár feneketlen kútját ahová egy szerencsétlen veszekedést követően beleesett a vár egykori urának felesége, s most fehér ruhájában éjszakánként a vár bástyáin kísért. Esetleg megkeresni az inkák titkos kincsét, hisz története szorosan kapcsolódik a nedeci várhoz. Mindezt könnyedén megtehetjük, mert a vár igazgatója Ewa Jaworska-Mazur művészettörténész és kollégái mindig szeretettel várják a magyar vendégeket.

(Megjelent: Nyugat-Balatoni Kalendárium 2016. Keszthely, 2015)